

Jonathan Dunne (ed.). 2010. *Anthology of Galician Literature. Antoloxía da literatura galega (1196-1981)*. Santiago de Compostela / Vigo: Xunta de Galicia, Edicións Xerais de Galicia, Editorial Galaxia. 344 pp.

“Perder una lingua é perder a identidade”
(John Rutherford, <http://tv.uvigo.es/video/25032>, 2009)

Cráterios, prioridades e obxectivos

A prensa galega deu conta en numerosas publicacións da aparición da edición bilingüe (galego-inglés) da primeira antoloxía histórica da literatura galega, preparada polo editor e tradutor Jonathan Dunne, titulada: *Anthology of Galician Literature. Antoloxía da literatura galega (1196-1981)*, e coeditada polas editoriais Edicións Xerais de Galicia e a Editorial Galaxia, xunto co apoio da Consellería de Cultura e Turismo. A novidade da antoloxía consiste en recoller nunha edición bilingüe oito séculos de produción representativa dos diferentes xéneros literarios: poesía, narrativa, ensaio e literatura de tradición oral, considerada fundamental polo editor. A compilación parte do ano 1196, data da que temos constancia do primeiro escrito en galego-portugués, segundo a historia da literatura de Anxo Tarrío, e remata coa aprobación do Estatuto de Autonomía (1981) –o proxecto quedará rematado en 2012, cando saia publicado o segundo volume dedicado ao período contemporáneo da nosa literatura (1981-2011). Son 55 modelos literarios pertencentes a 46 autoras e autores galegos (seis anónimos), escolmados dende 1997 (data na que se concibe o proxecto), por 55 especialistas que avalan o interese de cada texto, entre os que se contan a Xesús Alonso Montero, Isaac Díaz Pardo, Carlos Casares, Antón Fraguas, Manuel María, Antón Risco ou José Ángel Valente entre outros. Ás veces os propios autores seleccionaron os seus textos, caso de Novoneyra, Ferrín, Neira Vilas e María Xosé Queizán.

A escolma vai precedida dun limiar bilingüe (galego-inglés) no cal o editor indica cales son os obxectivos e destinatarios da obra: “dramatizar obras da literatura galega, rescatalas da escuridade, presentalas e revitalizalas non só para o lector, senón para todas as persoas que participan deste esforzo” (p. 6). Ademais, dáse conta de maneira moi breve do peso que ten na historia a existencia de Galicia, cando ocupaba unha superficie moito maior que o territorio

actual (28 d.C.), a Gallaecia romana; e faise fincapé na descuberta dos restos de Santiago, no desenvolvemento cultural e comercial do Camiño, e na creación dos Cancioneiros galego-portugueses. A seguir, explícase a ausencia de textos escritos durante os Séculos Escuros, mais indícase que se lle concede especial importancia á produción oral dese período, tamén seleccionada no volume. O Rexurdimento e mais a creación literaria da preguerra ocupan capítulos diferentes, até chegar a mediados do século XX. O volume remata coa posguerra, o exilio, e a recuperación da democracia.

A antoloxía é unha carta de presentación da potente bagaxe literaria galega, unha escolla histórica onde a maioría dos textos pertencen ao século XX: 31 exactamente, fronte aos 24 procedentes da época medieval, séculos XVI-XVIII e Rexurdimento. A compilación xenérica abrangue a literatura de tradición oral, textos ensaísticos, poesía, ficción e teatro. E esa é unha das razóns polas que autores como Cunqueiro, Blanco Amor e Ferrín, non estean antologados como poetas, senón como narradores, segundo as declaracións de J. Dunne na entrevista realizada por Ana Romaní para o Diario Cultural da Radio Galega [http://xerais.blogaliza.org/tag/anthology_of_galician_literature/].

318

De Mendinho a Ferrín (a estrutura do volume descríbese no apéndice I ao final do libro), a representación abre coas cantigas de amigo dos trovadores: Mendinho, Martín Codax e Pero Meogo; e séguelle a ficción medieval nun extracto da *Cronica Troiana*, e unha vida de santo dos *Miragres de Santiago*. No segundo bloque do volume, titulado “A literatura de tradición oral (séculos XII-XX)”, veñen cinco textos anónimos pertencentes á tradición oral: unha copla, un conto, unha lenda, un romance, un refrán e unha adiviña (con solución no apéndice I). Como exemplo de poesía culta, inclúese o soneto *Respice finem*, primeiro texto impreso en galego; e como modelos de prosa, o *Entremés famoso sobre da pesca do río Miño* de Feixoo de Arauxo, así como o *Coloquio de 24 gallegos rústicos* de Sarmiento.

Na segunda metade do século XIX, que se corresponde co terceiro bloque da antoloxía, dáse conta da celebración dos primeiros Xogos Florais (1861), e inclúese como o máis salientábel o texto “A Galicia” de Francisco Añón. Logo virán os textos das figuras representativas do Rexurdimento: Rosalía de Castro (*Cantares gallegos* e *Follas novas*), Manuel Curros Enríquez (*Aires da miña terra* e *O divino sainete*), e Eduardo Pondal (*Queixumes dos pinos*), autor do himno galego –aínda que o poema escollido por Xosé Ramón Pena é “Muitas veces

nos matos nativos”, en tradución de Dunne-; así como un exemplo de *Catecismo do labrego* (1880) de Lamas Carvajal, que tal e como se indica no limiar, marcará o primeiro “éxito de vendas” da literatura galega, xunto coa publicación *O Tío Marcos da Portela*, que acadou unha tiraxe de 4.000 exemplares.

Entrado o século XX, a antoloxía selecciona no bloque IV, titulado “A preguerra (1900-1936): poesía”, o papel dos intelectuais das Irmandades da Fala (1916) e a función do xornal *A Nosa Terra* e a revista *Nós*. Entre os autores citados atópanse Vicente Risco, Ramón Otero Pedrayo, Castelao e Ramón Cabanillas (*Vento mareiro*), relevo de Curros Enríquez, segundo o editor. Máis tarde virían os escritores da vangarda como Luis Amado Carballo (*Proel*) e Manuel Antonio (*De catro a catro*). E chámase a atención sobre a presenza dos *Seis poemas galegos* de Federico García Lorca, publicados en *Nós* en 1935. Recóllese neste capítulo a obra poética de Pondal (*Os Eoas*), Noriega Varela (*Do ermo*) e Bouza-Brey (*Nao senlleira*).

No mesmo período, mais agora dedicado á narrativa (bloque V), o volume selecciona un conto de Vicente Risco (1925), un texto de Otero Pedrayo (*O purgatorio de D. Ramiro*, 1926), un texto acompañado dun debuxo de Luís Seoane para “A volta” de Rafael Dieste (*Dos arquivos do trasno*), un extracto de *Cousas* (1926-9) de Castelao, tamén acompañado dun debuxo do autor para “A vella non pode gaba-la sua felicidade”, e para rematar, o conto titulado “Peito de lobo” de *Retrincos* (1934), ilustrado por Carlos Maside.

No tocante ao teatro (bloque VI), o único expoñente dese período son as páxinas traducidas por J. Dunne d’*A fiestra valdeira* (1927) de Rafael Dieste.

Respecto da narrativa da posguerra (1939-1981), no bloque VII seleccionouse o emblemático “Os lobos” d’*A lus do candil* (1953) de Ánxel Fole, acompañado dun debuxo de Xohán Ledo; “A selva de Esmelle” de Álvaro Cunqueiro (*Merlín e familia*, 1955), acompañado dun debuxo de Prego de Oliver; e “Os homes e a noite” de Xosé Luís Méndez Ferrín (*O crepúsculo e as formigas*, 1961). Logo vén un extracto de *Os biosbardos* de Blanco Amor (1962 [1970]), tamén acompañado dun debuxo de Xohán Ledo; “O xogo da guerra” de *Vento ferido* de Carlos Casares, cun debuxo de Xulio Maside; e para rematar, o relato titulado “Entroido” de Xosé Neira Vilas (*Historias de emigrantes*, 1968), ilustrado por Luís Seoane.

No xénero ensaio (bloque VIII), inclúese un anaco de *Sempre en Galiza* (1944) de Castelao; o texto titulado “A súa posibilidade”, tirado de *Siñificado metafísico da saudade* (1951) de Ramón Piñeiro; “O senso do humor” d’*O segredo do humor* (1963) de Celestino Fernández de la Vega; e “A natureza como destino fatal” do ensaio *Muller en Galicia* (1977) de María Xosé Queizán.

Na poesía, un poema de *Cómaros verdes* de Aquilino Iglesia Alvariño; un texto de *Sombra do aire na herba* de Luís Pimentel; un poema de *Nimbos* de Xosé María Díaz Castro; “Irmáus” de *Longa noite de pedra* de Celso Emilio Ferreiro; un poema de *Remol* (1970) de Manuel María e outro d’*Os eidos 2* (1974) de Uxío Novoneyra.

Para rematar, no teatro da posguerra engádense unhas páxinas d’*Os vellos non deben de namorarse* (1953) de Castelao, así como d’*O incerto señor don Hamlet, príncipe de dinamarca* (1958) de Álvaro Cunqueiro.

A panorámica chega até 1981 coa aprobación do Estatuto de Autonomía de Galicia. O editor dedica un parágrafo a lembrar a importancia do traballo dos intelectuais do exilio; así como a do proxecto *Galaxia* (1950), en plena ditadura, con Ramón Otero Pedrayo, Francisco Fernández del Riego, Ramón Piñeiro e Xaime Isla Couto, na dirección da editora (as edicións galegas utilizadas atópanse no apéndice II); e a creación de Edicións Xerais de Galicia (1979), coeditores da antoloxía.

Os textos están ordenados por xénero (1-14) e de xeito cronolóxico, por épocas, tendo en conta a data da primeira edición do libro do cal se extraen, porque, claro está toda antoloxía clásica, debe indicar as fontes (p. 16). Cómpre indicar que existe certa descompensación na representatividade dos textos, se temos en consideración que nove deles proceden da época medieval, oito dos séculos intermedios, sete do Rexurdimento e trinta e un do século XX (trece de antes da guerra e dezaioito da posguerra). E outro tanto se pode comentar respecto da representación xenérica, dado que o teatro e o ensaio histórico ocupan un espazo menor, respecto da poesía ou a narrativa. Por outra parte, hai autores que tiveron máis peso, se temos en conta que Castelao suma catro textos, e Afonso X, Cunqueiro, Curros, Dieste, Pondal e Rosalía, dous. Agardamos que no segundo volume dedicado á produción contemporánea, a presenza das mulleres teña o protagonismo que se merece na nosa literatura –e se deixamos a un lado a literatura infantil e xuvenil, como fenómeno edito-

rial que medrou de xeito significativo a partir dos anos oitenta–, dado que a excepción de Rosalía de Castro, só podemos mencionar a María Xosé Queizán, que xunto con Chus Pato e María do Cebreiro, teñen obra individual traducida ao inglés publicada en formato libro.

O proxecto, indica o editor, non procura lectores especializados, senón “introducir o lector non especialista na historia da literatura galega a través dos propios textos” (p. 12); mais recorre a eles (55 antólogos, entre escritores e académicos) para realizaren a escolma do seu anaco preferido de tal autor, xénero e libro. E aínda que o criterio principal fose o gusto persoal, iso non impide na nosa opinión, que o resultado sexa a configuración dun canon, a pesar das palabras de Vilavedra (“Ler é sexy”, en *El País*, 25/06/2010) nas que apunta que nun proxecto no cal participan tantas persoas: “refuga a vocación totalizadora e canonizadora que adoita subxacer a todo desafío antolóxico”. Nós coincidimos con Faginas –“Oitocentos anos de literatura vertidos ao inglés”, en *La Voz de Galicia*, 10/07/2010)– en que a función da antoloxía, de maneira máis ou menos consciente, é canonizadora.

A antoloxía ofrece un repaso, *xa non polo mellor senón polo imprescindible* das letras galegas nunha excelente e coidadísima edición, que permite ler simultaneamente (páxina en galego, páxina en inglés) este percorrido literario (a cursiva é nosa).

En canto ao traballo de tradución, cómpre indicar que só cinco das traducións foron publicadas con anterioridade noutro lugar (as referencias completas atópanse no apéndice III). Así, a maioría dos textos traducidos son inéditos e da autoría de Jonathan Dunne; mais para levar adiante un proxecto desta magnitude, requiriu a colaboración de profesionais capaces de traducir dende o galego directamente, e actuou como xestor do mesmo. Son dezanove tradutores e tradutoras nativos anglófonos, que en dúas ocasións traballan en colaboración con especialistas galegos, ademais da tradución do Limiar do poeta e filólogo noiés Martín Veiga. Segundo Dunne, que evita falar de “fidelidade”, as traducións deben ser realizadas por nativos, aínda que sexa en colaboración, e alude ao termo “lealdade” para expoñer a súa teoría sobre a experiencia tradutora. Chegados ao galego en ocasións a través do seu coñecemento do portugués, son profesionais que se caracterizan por teren en común unha mesma motivación: a de espallar a cultura galega no mundo, e dun xeito ou doutro, están vinculados dende hai tempo coa produción e difusión da mesma. Trátase dunha contribución, case sempre altruísta, porque como ben indica Olga

Castro (en “Seguindo a pegada de Plácido Castro: O labor universalizador da literatura galega na actualidade. A súa tradución ao inglés”, en *Congreso sobre Plácido Castro*, 2006, p. 353), o labor de tradutor no ámbito anglófono (e isto non é exclusivo dos seus espazos lingüísticos), carece de suficiente compensación económica ou de recoñecemento académico.

322

O profesor honorario da Universidade de Sydney, Roy Boland, xunto co profesor da Universidade da Coruña, José Miguel Giráldez traducen “Entroido” de *Historias de emigrantes* (1968) de Xosé Neira Vilas. John Burns é o poeta estadounidense que traduce os versos: “Noite mareira” de Luis Amado Carballo (*Proel*, 1927), e “Sós” de Manuel Antonio (*De catro a catro*, 1928). A profesora da Universidade de Nottingham, especialista en Rosalía, Catherine Davies, traduce o poema “Adios ríos, adiós fontes” de *Cantares gallegos* (1863). Carys Evans-Corrales traduce o poema “Abedoeiras” de *Cómaros verdes* (1947) de Aquilino Iglesia Alvariño. Derek Flitter, profesor na University of Exeter, traduce “A súa posibilidade”, tirado do ensaio de Ramón Piñeiro (*Siñificado metafísico da saudade*, 1951). Jack Hill traduce “Parranda mariñeira” de *Nao senlleira* (1933) de Fermín Bouza-Brey, e o poema “Irmáus” de *Longa noite de pedra* (1962) de Celso Emilio Ferreiro. A profesora da Universidade de Liverpool, Kirsty Hooper traduce a “Declaración d’a doutrina labrega” do *Catecismo do labrego* (1880) de Lamas Carvajal. A premiada tradutora Margaret Jull Costa, atraída polo relato breve que caracteriza a nosa literatura, participa na antoloxía cun extracto d’*Os biosbardos* (1962 [1970]) de Blanco Amor. O agora xubilado, profesor da University College Cork, David Mackenzie, especialista no patrimonio textual galego da Idade Media, é o tradutor das páxinas seleccionadas da *Crónica Troiana* de Fernán Martís (1373), así como dos *Miragres de Santiago* (Anónimo, s. XV). Kerry Ann McKevitt, investigadora e profesora da Universidade da Coruña, traduce “A natureza como destino fatal” do ensaio *Muller en Galicia* (1977) de María Xosé Queizán. A responsábel de introducir a Rosalía no mundo académico estadounidense, Kathleen March traduce *O purgatorio de D. Ramiro* (1926) de Otero Pedrayo; e a poeta Erín Moure fai o propio con “Estranxeira n’a sua patria” de Rosalía (*Follas novas*, 1880), así como o poema dedicado “A Rosalía” de *Sombra do aire na herba* de Luis Pimentel. Craig Patterson traduce un anaco de *Sempre en Galiza* (1944) de Castelao. John Rutherford, Xelís de Toro e Benigno Fernández Salgado traduciron “Os homes e a noite” d’*O crepúsculo e as formigas* (1961) de Xosé Luís Méndez Ferrín. Rosa Rutherford ofrécenos “O xogo da guerra” de *Vento ferido* de Carlos Casares; e un exemplo da peza teatral *Os vellos non deben de namorarse* (1953) de Castelao. Colin Smith, catedrático do

Departamento de Español da Universidade de Cambridge, traduce “A selva de Esmelle” de *Merlín e familia* (1955) de Cunqueiro. O poeta irlandés Michael Smith entrega “Camiño longo” de *Vento mareiro* (1915) de Ramón Cabanillas. E para rematar, o investigador e tradutor da obra de Pessoa, entre outros, Richard Zenith, traduce a cantiga de amor de Dom Dinis (c. 1300) “Pero que eu mui long’estou”, e a cantiga de Santa María (s. XIII) de Afonso X o Sabio: “Como Santa Maria feze estar o monge trezentos anos...”.

Aínda que as limitacións do espazo non nos permiten estendernos moito, cómpre facer mención aquí da importancia dos estudos galegos fóra de Galicia, e da función que cumpren moitos dos seus responsábeis na construción da nosa identidade dentro e fóra do ámbito académico. Os centros de estudos galegos actúan en xeral como embaixadores e dinamizadores, na procura da visibilidade do noso país. Moitos dos obradoiros de tradución organizados nas universidades de Oxford (cuxo responsábel foi John Rutherford até hai pouco), ou alén do mar, como o da University of Maine, cuxa dirección preside a profesora Kathleen March, fundadora en 1985 da Galician Studies Association, son observatorios privilexiados aos cales en ocasións tamén se dirixen os responsábeis das editoras, de liña máis ou menos comercial, na procura de textos procedentes das culturas denominadas emerxentes. E proba diso son algunhas desas traducións que agora teñen forma de libro.

Malia tratárense na súa maioría de textos traducidos por persoas vinculadas co mundo académico e literario, botamos en falta máis notas a pé que ofrezan claves sobre elementos socioculturais e políticos, que permitan interpretar mellor os textos. Hai contadas notas nas traducións (e algunha nos textos orixinais), que se poderían considerar de aspecto cultural. Así, Jonathan Dunne só considera necesario explicar que é o monte Medulio (nota 1, p. 123) e o fenómeno da “Santa Compañía” (nota 2, p. 131) na súa versión inglesa d’*O divino sainete* de Curros; e Craig Patterson explica na súa versión do extracto de *Sempre en Galiza* (1944) de Castelao, cuestións que teñen que ver co contexto histórico da Galicia medieval (p. 253), coa figura de Sarmiento (p. 255) e coa Guerra civil (p. 257). É probábel que co ánimo de marcar a valía da produción literaria por si mesma, o editor se desprendese de maneira consciente do aparato de notas, así como de calquera función didáctica que altere o ritmo natural da lectura. Con todo, coidamos que ademais da función comercial que se lle atribúe inicialmente ao volume, a antoloxía pode ter moita utilidade como manual para o ensino da cultura galega no exterior dentro do

circuíto académico, tal e como apunta a nota das novidades difundida en galego e inglés polas editoras galegas:

Non renunciamos á utilidade da obra en centros docentes e en aulas de literatura (universitariase de bacharelato). Mais a presente escolma quere ser, fundamentalmente, unha proposta ordenada do noso patrimonio literario formulada con criterios modernos, propios dos circuítos habituais das industrias da comunicación e da cultura.

E isto xustificaría o feito de que se presente en edición bilingüe galego-inglés (nunha disposición que facilita na páxina impar a lectura en inglés), posto que os destinatarios son o público xeral anglófono, descoñecedor da nosa lingua, ou mesmo da existencia da mesma.

A proxección internacional da cultura galega

O primeiro libro da literatura galega publicado en inglés é *Poems of Rosalía de Castro*, unha escolma de 40 poemas feita por Xosé Filgueira Valverde, traducida por Charles David Ley (Ministerio de Asuntos Exteriores, 1964). En 1989, a compañía Iberia editou *Xente de aquí e de acolá* de Álvaro Cunqueiro en tradución de Sheila Ingrisano, dentro dunha colección trilingüe (castelán, francés e inglés) coa cal agasallaba os seus pasaxeiros. Logo virían máis títulos (38 na actualidade), que o propio Jonathan Dunne compila dende hai anos na páxina web da súa editora <http://www.smallstations.com/galician.htm>.

Até o ano pasado, publicadas fóra de Galicia en formato libro, contabamos cinco antoloxías de poesía, catro de prosa e una mixta, todas de autoría contemporánea (a editada por Kathleen March e Jack Hill inclúen autores do s. XX). Para o caso das antoloxías de autoría individual: tres son de poesía galega e castelá de Rosalía; dúas son de Manuel Rivas (os tres contos que serviron para o guión da película *A lingua das bolboretas* e unha escolma de oitenta poemas); e unha é de Xosé Luís Méndez Ferrín (dezaioito contos). Dentro de Galicia editáranse sete escolmas: tres do Pen Clube de Galicia, unha da Asociación de Escritores en Lingua Galega (editada por Jack Hill e descargábel en Internet), unha da Universidade da Coruña (en colaboración coa Universidade Municipal de Nova York-CUNY), unha escolma da poesía galega última editada por Edicións Xerais, e unha escolma da narrativa galega en edición non venal da Xunta de Galicia.

Dunne insiste nas súas declaracións sobre o escaso relevo da literatura galega no mercado anglosaxón –en <http://tv.uvigo.es/video/25088>–, tradicionalmente autosuficiente. Malia ás últimas versións de María do Cebreiro ou Chus Pato, polo de agora, os únicos que venderon máis de mil exemplares son Rivas, Villar e o Cunqueiro de *Merlin and company*. Con todo, cómpre indicar que o pasado 2010 tivo una colleita excelente en materia de tradución cara á lingua inglesa.

Así, meses despois da aparición da *Antoloxía* de J. Dunne, Antonio Raúl de Toro Santos editou unha antoloxía bilingüe, *Breogán's Lighthouse. An Anthology of Galician Literature*, para a editorial londinense Francis Boutle, nunha colección de espazo restrinxido, dedicada ás literaturas minoritarias (Lesser Used Languages of Europe Series, vol. III). O volume aparecía anunciado nos agradecementos da *Antoloxía* de Dunne, e podía verse mesmo como unha obra que ía “competir” co que aquí presentamos. Coinciden as dúas na escolla dalgúns dos textos e na presentación en formato bilingüe (galego-inglés); aínda que as traducións son diferentes, como resultado do traballo de distintos profesionais. E coinciden tamén, na procura dunha liña editorial que foxe da clásica obra académica (iso si, tamén prologada por especialistas da lingua e literatura galegas: Manuel González e Luciano Rodríguez). Mais existen dúas diferenzas salientábeis, dado que ademais da editorial e o lugar de publicación, o espazo temporal que abrangue *Breogán's Lighthouse* vai dende a lírica medieval até o ano 2010.

Outra antoloxía publicada recentemente é a editada pola profesora da USC, Manuela Palacios xunto coa poeta irlandesa Mary O'Donnell, que reúne a escritoras contemporáneas galegas e irlandesas en *To the Winds our Sails: Irish writers translate Galician Poetry*. Trátase dunha antoloxía bilingüe de dez poetas galegas de diferentes xeracións –Luz Pozo Garza, María do Carme Kruckenberg, Xohana Torres, Marilar Aleixandre, Luz Pichel, Chus Pato, Ana Romaní, María do Cebreiro, María Lado e Xiana Arias– que seleccionaron poemas para a súa tradución por parte de poetas irlandesas –Nuala Ní Dhomhnaill, Maurice Harmon, Paddy Bushe, Caitríona O'Reilly e Catherine Phil MacCarthy. Álvarez Lugrís, nas páxinas deste mesmo número do *Boletín Galego de Literatura*, salienta as relacións entre os dous espazos: “de xeito que se poida dicir que, polo menos no eido literario, existe por fin unha ponte de comunicación de dobre dirección entre Galicia e Irlanda”.

Entre os moitos esforzos levados a cabo por Dunne para dar a coñecer no mundo anglófono a nosa escrita, cómpre salientar non só as traducións das obras de Manuel Rivas ou de Agustín Fernández Paz, senón a recente escolma de poesía contemporánea realizada polos propios autores e autoras para o suplemento de inverno de 2010 da revista *Poetry Review* que edita a Poetry Society do Reino Unido, unha escolma de 39 poemas de 19 poetas contemporáneos: Xosé María Álvarez Cáccamo, Manuel Álvarez Torneiro, Yolanda Castaño, María do Cebreiro, Miguel Anxo Fernán Vello, Luís González Tosar, Bernardino Graña, Xulio López Valcárcel, Xosé Luís Méndez Ferrín, Olga Novo, Pilar Pallarés, Chus Pato, Alfonso Pexegueiro, Luz Pozo Garza, Manuel Rivas, Xavier Rodríguez Baixeras, Claudio Rodríguez Fer, Xavier Seoane e Xohana Torres, nunha publicacións que conta cunha tiraxe de 4000 exemplares.

A súa *Anthology of Galician Literature, 1196-1981* nacía para espallar a creación literaria en lingua galega polos ámbitos académicos e profesionais. Os responsábeis da publicación: Manuel Bragado (Xerais) e Víctor F. Freixanes (Galaxia) indican nunha carta enviada aos medios de comunicación que o volume pretende chamar a atención de editores, críticos, tradutores e axentes literarios, sobre a significación dunha literatura con máis de setecentos anos de historia que aspira a circular con renovado pulo polos foros da edición internacional. De maneira que haberá que agardar para analizar cal é o oco de mercado que vai acoller o volume na súa recepción.

A intención desta carta e do envío que facemos é dar a coñecer este territorio europeo nos grandes espazos da industria da cultura e da comunicación, coa ilusión de axudar a construír un universo plural e solidario, máis aberto e participativo, que nos escoite a todos.

Editada en maio de 2010, e presentada na Feira internacional do libro de Frankfurt en outubro de 2010, a *Antoloxía* non é só para o mercado inglés, senón para todo o “ámbito anglófono”, e iso implica que o inglés debe ser ferramenta de comunicación para darse a coñecer noutros mercados. Segundo o expresado polo editor (en “De Rosalía a Manuel Rivas: análise da tradución galego-inglesa (1964-2010)”, *Renova Galiza*, nº 4, pp. 186-189), a difusión do galego no mundo anglosaxón estivo moi centrada no universitario e precisa saír fóra dese círculo: “Está claro que fóra do ámbito comercial de Londres a maior parte dos libros galegos en inglés procede do ámbito académico ou institucional (asociacións literarias, entes gobernamentais)”.

O libro pode ser adquirido por visitantes que cheguen a Galicia, e por galegos que teñan curiosidade pola escolma feita dende dentro. Mais cómpre saber cal vai ser a súa distribución dentro e fóra do país, non vaia ser que caia no esquecemento folclórico da edición de luxo, da representación simbólica dalgúns dos textos clásicos importados, tal e como sucedeu coa publicación das traducións premiadas co Ramón Cabanillas de Tradución, outorgado pola Consellería de Presidencia. A tarefa pasou á iniciativa privada da Fundación BBVA, xunto co Servizo de Publicacións da Universidade de Santiago de Compostela. O catálogo pódese consultar en <http://www3.usc.es/publicacionsusc/Tenda/ListaColecciones.asp?cat=172&subcat=500>.

Un texto coma este ten que ter una función dialogante e non só representativa. Vai cumprir unha función dentro do propio campo literario, que reafirme a nosa existencia interna e permita que con normalidade se saiba da nosa existencia fóra, iso si, sendo moi conscientes do espazo cultural restrinxido que nos pode quedar nun mercado globalizado. A teoría dos polisistemas salienta a importancia da consideración da recepción dos textos traducidos e da conformación do canon literario con máis posibilidade de acoller e aceptar novas incorporacións, no caso dos sistemas febles ou minorizados coma o noso. Do mesmo modo, a tradución cara a fóra ten un impacto simbólico dentro do propio sistema, como apunta Antón Figueroa en *Nación, literatura, identidade: comunicación literaria e campos sociais en Galicia* (2001). Nunha cultura minorizada, sempre rolda a preocupación pola autoestima, por iso ás veces precisamos que nos coñezan para reafirmarnos na nosa propia existencia.

Hoxe non temos dúbida dos valores que moitos dos nosos autores representan, e non deixa de ser sorprendente que ese descubrimento e esa estima viñesen, en non poucas ocasións de fóra, por parte de estudosos que os ponderaron e acolleron, cando na propia terra eran ignorados (Xulio Valcárcel, “Escritores galegos en alemán e inglés”, en *El Ideal Gallego, Diario de Arousa e Diario de Ferrol*, 11/07/2010).

Aínda que este obxectivo pode estar cumprido, coa repercusión que os medios lle concederon á publicación da antoloxía, debemos estar atentos ao éxito acadado máis alá das nosas fronteiras administrativas. Cómpre utilizar o espírito crítico para analizar que efecto produce e que repercusión ten para a nosa cultura e para a nosa autonomía a edición en Galicia dun texto como o que se publica (para a autonomía do campo literario cando menos). Segundo o editor, compilador e tradutor, hai un interese persoal en dar a coñecer os

textos galegos de calidade. Mais se o volume carece dunha boa distribución, e se non se coidan os axentes mediadores e destinatarios finais do libro no exterior (universidades, centros de estudos, lectores de lingua galega, asociacións de tradutores, críticos literarios, medios de comunicación especializados, editoras comerciais, bibliotecas, feiras internacionais, etcétera), a antoloxía perderá gran parte da súa función.

O proceso editorial nun contexto normalizado consistiría en que, grazas á mediación dos axentes literarios, houbera interese por parte dunha editora comercial do ámbito anglófono, que procurase os textos, mercase os dereitos, contactase cos profesionais que traducen, editase o libro, distribuíse e fíxese a súa promoción. Mais iso polo de agora semella realidade virtual, da que só gozan obras e autores contados no noso país. Dolores Vilavedra (“Ler é sexy”, en *El País*, 25/06/2010) sinalaba nese sentido que a colaboración entre as empresas (como é o caso desta publicación de Galaxia e Xerais), era “un dos camiños polo que o noso sistema literario se debería encarreirar na loita pola súa supervivencia”. Coincidimos coas súas palabras en que a responsabilidade do apoio debe partir das diferentes administracións, “cuxa ausencia resultaría incomprendible nun proxecto coma este”. Hai pouco máis de tres anos -en “Literatura sen fronteiras”, *El País*, 21/09/2007-, a mesma especialista criticaba a concesión que lles fai ás nosas letras a administración española: “cando saímos polo mundo adiante, facémolo como parte das Letras Españolas ou, no mellor dos casos, como a cota que nestas nos corresponde”; mais tamén pedía autocrítica na falta de cohesión entre as institucións galegas que teñen entre os seus obxectivos a difusión do noso patrimonio escrito.

328

Hai que traducir cara ao inglés e cara ao castelán como ponte para chegarmos, como atallo e como estratexia, malia que por veces paguemos a peaxe. Pero iso non debería permitir que non se preserve a identidade da obra orixinal. Indicábao Dunne dende a tribuna de *El País* -“Os 33 libros galegos en inglés”, 05/02/2010- convencido de que “moitos editores do mundo, que non entenden galego, pero si entenden inglés, optan por publicar libros despois de deles neste idioma”. É preciso respectar a tarefa dos profesionais que traducen, así como elaborar paratextos (cando menos en inglés) que cheguen aos destinatarios susceptibles de mediar ou de interesarse por nós. O perigo está, daquela, en que non aproveitemos ben os recursos, e o custo material e humano remate no baleiro, no simple resultado dun produto de consumo interno e de autocompracencia. Decía Baltrusch -“GL>EN Paratradución limitada”, en

<http://paratranslation.blogspot.com/>, 03/10/10– con lucidez crítica, que a publicación da obra en Galicia carecía dunha clara estratexia comercial e seguía criterios errados:

Se fora entendida e aproveitada pola administración subvencionadora e as dúas editoriais nacionais (que sobreviven grazas á primeira) como unha importante ferramenta de política exterior galega, esta antoloxía non sería publicada en Galiza ou, polo menos, en colaboración cunha potente distribuidora internacional. Unha consellería de cultura, nos tempos que corren, debería ser quen de entrever que a cultura é unha das maiores riquezas de Galiza, con posibilidades de exportación proveitosas, e tomar as medidas oportunas.

Hai tempo que existe un clamor intelectual sobre a necesidade de xuntar forzas de xeito pragmático para levar adiante a empresa da difusión da nosa literatura no exterior, temos pontes como os centros de estudos galegos, e as persoas que dun xeito ou doutro median no transporte cultural, pero tal e como apuntaba Bragado no seu blog “Brétemas” -“Frankfurt 2010/3”, 09/10/2010– precisamos un organismo que coordine todas as actividades de promoción do libro galego no exterior:

Precisamos un grande acordo intersectorial sobre cal debe ser o posicionamento estratéxico da lingua, literatura e edicións galegas no mundo. Sen contar con este guieiro estratéxico, moi dificilmente poderemos continuar con algunha garantía de éxito o camiño de internacionalización iniciado polos editores de álbums infantís.

Para J. Dunne -<http://tv.uvigo.es/video/25088>–, o contacto persoal, a calidade da obra e a existencia de subvencións son os factores que desencadean a posibilidade de que as traducións vexan a luz fóra das nosas fronteiras, e son os editores os que deciden que libro se vai publicar e que texto se vai incluír.

Está claro así mesmo que falta unha ponte de comunicación entre o mundo literario galego e o mundo editorial anglófono e que por esta razón non se editaron máis títulos, especialmente de autores galegos contemporáneos, en inglés. Hai exemplos excelentes a seguir para a promoción de obras no estranxeiro, como pode ser a Ireland Literature Exchange ou a Dutch Foundation for Literature. Ata o de agora, os tradutores literarios non tiveron máis elección ca de seren axentes literarios eles mesmos.

Tamén é de xustiza lembrar as actuacións do anterior goberno galego co aumento das axudas á edición da tradución, coa creación en 2008 da web titulada *Letras de Galicia*, un portal destinado a promover a literatura galega no exterior; así como *Readgalicia* (2007), o catálogo de dereitos da edición galega, que permitía o acceso á información das novidades publicadas por editoras galegas nos últimos dous anos; ou os textos promocionais levados ás feiras internacionais do libro, como o catálogo de literatura infantil e xuvenil galega (*Galician Books for Children & Young Adults*) e a antoloxía de narrativa contemporánea dirixida ao público adulto (*Telling Stories from Galicia. Writers for a New Millenium*, 2008). Mais queda pendente un plan nacional de tradución, no que exista un firme compromiso por parte dos diferentes sectores implicados coa administración, que dependa dos intereses xerais na nosa comunidade, e non de coxunturas políticas, algo no que todas e todos os galegos deberíamos estar de acordo dende hai tempo.

Ana Luna Alonso